

УДК 330.31:631.173
JEL Classification Q1

Волощук Ю.О.

к.е.н., доцент

E-mail : yuliya_kp@ukr.net

*Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна*

ФОРМУВАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОЇ БАЗИ АГРАРНОЇ СФЕРИ

Анотація

Дослідження присвячене причинно-наслідковому зв'язку між наявністю і формуванням матеріально-технічної бази підприємств аграрної сфери та економічним зростанням, розглядаючи матеріально-технічну базу сільського господарства як сукупність земельних, матеріально-виробничих ресурсів, матеріально-технічних елементів та біологічних ресурсів взаємозалежних та взаємопов'язаних між собою, залучених для досягнення поточних і стратегічних цілей.

Методика дослідження базується на теоретичних розробках і науковому інструментарії, що включає методи побудови динамічних рядів, компаративний та економічний аналіз, дозволяє систематизувати, уніфікувати та визначити напрямки відтворення матеріально-технічної бази аграрної сфери для подальшого економічного розвитку.

Інформаційною базою дослідження слугували дані, опубліковані Державною службою статистики за 2000-2017 роки, зокрема, вартість і структура основних засобів України за видами економічної діяльності, а також дані щодо наявності техніки та енергетичних потужностей в сільському господарстві в динаміці.

Узагальнено шляхи вирішення проблем відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства. Визначено, що оптимальне співвідношення видів та груп основних засобів з огляду на вид економічної діяльності; перевищення рівня оновлення та придбання основних засобів над рівнем їх вибуття та списання; можливість отримання інвестицій та доступу до державних програм дозволяє сформулювати та ефективно використовувати основні засоби для підвищення обсягів виробництва продукції.

***Ключові слова:** матеріально-технічна база ; ресурси ; інновації ; індикатори ; основні засоби ; відтворення.*

Вступ. Будь-яка господарська діяльність вимагає залучення певної кількості трудових, фінансових, земельних, інформаційних, матеріальних, нематеріальних ресурсів. Брак кожної складової або неоптимальне їх співвідношення призводить до суттєвих збоїв та подальших проблем у діяльності. Використання матеріально-технічної бази є основою економічної діяльності, головним завданням якої є задоволення інтересів зацікавлених осіб та одержання максимальних прибутків при найменших витратах і мінімальному рівню ризику і забезпечення економічного розвитку на перспективу.

Пріоритетним напрямом функціонування національної економіки країни сьогодні є ефективний економічний розвиток сільського господарства. Проте наявна матеріально-технічна база сільського господарства значним чином обмежує можливості зростання рівня ефективності сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема формування і використання матеріально-технічної бази аграрної сфери розкривають науковці Іванишин В.В. [1], Підлісецький Г.М., Моголова М.М. [2; 3; 16]; Пилипенко А. А., Литвиненко А. О. [4] , Ю.О. Лупенко, Захарчук О. В. [5; 19], Добіжа Н.В.[6],

Скоцик В.Є. [7], Пивовар П.В. [8], Кундицький О.О. [9], Ярославський, О. [10], Михайлов М.Г. [13; 15] та інші. Однак значна кількість теоретичних концепцій формування і розвитку матеріально-технічної бази та її складових є суперечливими, особливо при умовах розвитку економіки країни з огляду на неоіндустріалізацію.

С. Мочерний зазначає, що «матеріально-технічна база виробництва – це сукупність матеріально-речових елементів продуктивних сил, виробничий апарат, який використовується для створення матеріальних благ і надання послуг колективу, суспільству» [11].

Матеріально-технічна база сільського господарства – це сукупність засобів і предметів праці, які використовуються у сільськогосподарському виробництві. Вона включає речові елементи продуктивних сил галузі та створює відповідні матеріальні умови виробництва сільськогосподарської продукції. У складі матеріально-технічної бази с.-г. підприємств найважливішу роль відіграють засоби виробництва [12].

Підтримує та розширює дане визначення Михайлов М.Г. Він стверджує: «матеріально-технічна база – є сукупністю предметів та засобів праці, робочої сили, а також земельних ресурсів, які є власністю підприємства і використовуються ними, забезпечуючи зростаючі потреби населення в продуктах харчування, а промисловості у сировині, при постійному удосконаленні виробничих відносин й розвитку продуктивних сил» [13].

Зосередивши увагу на розвитку сільськогосподарської галузі та узагальнюючи наукові підходи вважаємо, що матеріально-технічна база складається з земельних, матеріально-виробничих ресурсів, матеріально-технічних елементів та біологічних ресурсів взаємозалежних та взаємопов'язаних між собою, залучених для досягнення поточних і стратегічних цілей.

Водночас, проблемою дослідження сучасної матеріально-технічної бази аграрної сфери залишається проведення комплексно-порівняльного аналізу забезпеченості основними засобами підприємств аграрної сфери з метою виявлення проблем формування ефективного матеріально-технічного забезпечення економічного розвитку агропромислового комплексу.

Метою статті є комплексний аналіз вартості та структури основних засобів підприємств України в динаміці, визначення тенденцій наявності техніки в сільському господарстві з метою виявлення сучасних тенденцій для окреслення шляхів вирішення проблем відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства, а також визначення можливостей формування і відтворення матеріально-технічної бази на інноваційній основі для забезпечення економічно ефективного розвитку аграрної сфери.

Методологія дослідження. Методика дослідження базується на теоретичних розробках і науковому інструментарії, що включає методи побудови динамічних рядів, компаративний та економічний аналіз, дозволяє систематизувати, уніфікувати та визначити напрямки відтворення матеріально-технічної бази аграрної сфери для подальшого економічного розвитку. Джерелом даних при проведенні дослідження слугували вартість та структура основних засобів України за видами економічної діяльності, які опубліковані Державною службою статистики за 2000-2017 роки.

Результати. Матеріально-технічна база підприємства визначається як сукупність засобів та знарядь праці (будівель, споруд, пристроїв, транспортних засобів тощо), які залучені в процеси виробництва, реалізації та споживання.

Дана система повинна бути заснована на засадах всебічного запровадження інновацій, нових технологій, удосконалення та модернізації технічного забезпечення, раціонального використання природних ресурсів, необхідною умовою можна визначити якісне перетворення ресурсів – це дозволить сформувати ресурсний потенціал, який

здатний реалізувати стратегічні пріоритети економічного розвитку.

Як видно із даних табл.1 вартість основних засобів у 2000-2017 роках зросла в 9,3 рази, а залишкової вартості у 7,5 рази до рівня 3475242 млн грн, проти 466448 млн грн в 2000 р. Показник ступеня зносу збільшився на 11,4 в.п., що свідчить про суттєвий моральний і фізичний знос та необхідності списання значної кількості основних засобів підприємствами України. Однак, зауважимо, що порівняно з 2014 р., коли ступінь зносу основних засобів досягнув критичного рівня 83,5% ситуація до 2017 р. значним чином покращилась, хоча даний показник звітного року становить 55,1% (зниження на 28,4 в.п.), що є позитивним моментом.

Таблиця 1. Вартість основних засобів підприємств України

Роки	У фактичних цінах на кінець року, млн. грн		Ступінь зносу, у %
	первісна (переоцінена) вартість	залишкова вартість	
2000	828822	466448	43,7
2001	915477	503278	45,0
2002	964814	512235	47,2
2003	1026163	538837	48,0
2004	1141069	587453	49,3
2005	1276201	661565	49,0
2006	1568890	774503	51,5
2007	2047364	993346	52,6
2008	3149627	1251178	61,2
2009	3903714	1597416	60,0
2010	6648861	1731296	74,9
2011	7396952	1780059	75,9
2012	9148017	2135987	76,7
2013	10401324	2356962	77,3
2014	13752117	2274922	83,5
2015	7641357	3047839	60,1
2016	8177408	3428908	58,1
2017	7733905	3475242	55,1
2017/2000,%	в 9,3 рази	в 7,5 рази	11,4 в.п.

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Розглянемо зосередження складу і структуру основних засобів України за видами економічної діяльності на основі даних табл. 2.

Таблиця 2. Вартість та структура основних засобів України за видами економічної діяльності, (млн. грн)

	2000 р.		2005 р.		2010 р.		2015 р.		2016 р.		2017 р.		Відношення 2017 р. до 2000 р.	
	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%	млн грн	%, (в.п.)
Усього	828822	100	1276201	100	6648861	100	7641357	100	8177408	100	7733905	100	в 9,3 р.	*
Сільське господарство	97471	11,8	76034	6,0	113388	1,7	210169	2,8	270467	3,3	341622	4,4	в 3,5 р.	-7,4
Промисловість	285328	34,4	456738	35,8	1101199	16,6	3842517	50,3	3072954	37,6	2454483	31,7	в 8,6 р.	-2,7
Добувна промисловість	55746	6,7	80012	6,3	141164	2,1	379055	5,0	410018	5,0	422959	5,4	в 7,6 р.	-1,3
Переробна промисловість	166094	20,0	245800	19,3	705712	10,6	1656971	21,7	1792101	21,9	1168230	15,1	в 7,0 р.	-4,9
Будівництво	15462	1,9	24682	1,9	63113	0,9	62090	0,8	72810	0,9	78704	1,0	в 5,1 р.	-0,9
Оптова та роздрібна торгівля	19641	2,4	36673	2,9	106254	1,6	135378	1,8	175422	2,1	195377	2,5	в 9,9 р.	0,1
Транспорт, поштова діяльність	113437	13,7	184342	14,4	3816055	57,4	1418312	18,6	1562079	19,1	1280369	16,6	в 11,3 р.	2,9

Продовження табл. 2

Фінансова та страхова діяльність	6524	0,8	15439	1,2	54676	0,8	51238	0,7	70977	0,9	66275	0,9	в 10,1 р.	0,1
Операції з нерухомим майном	167621	20,2	303927	23,8	798044	12,0	666855	8,7	804040	9,8	928615	12,0	в 5,5 р.	-8,2
Державне управління, оборона; соц. страхування	34238	4,1	34901	2,7	50971	0,8	581	0,01	615	0,01	264	0,01	0,77	-4,1
Освіта	45344	5,5	51639	4,0	72520	1,1	3117	0,04	3596	0,04	3785	0,05	8,3	-5,45
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	21618	2,6	38726	3,0	62377	0,9	12912	0,2	21245	0,3	17359	0,2	80,3	-2,4

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

На основі даних табл. 2 можна підтвердити висновки про зростання вартості основних засобів загалом, однак, беручи до уваги падіння курсу гривні, в еквіваленті долара США за курсом спостерігаємо скорочення вартості основних засобів підприємств України до рівня 2005-2006 рр.

Слід відмітити різноманітні тенденції зміни вартості та структури основних засобів за видами економічної діяльності, зокрема, швидшими темпами відбувалось нарощування ресурсів на транспорті і поштовій діяльності; фінансовій та страховій діяльності, оптовій та роздрібній торгівлі. За всіма іншими видами діяльності темпи приросту основних засобів є нижчі від загальних, а в сфері державного управління, оборони; соц. страхування та освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги відбулось скорочення вартості. Аналогічно вартості змінилась структура основних засобів. Однак тенденції змін структури вказують на те, що на даний час найбільше основних засобів задіяно у промисловості, транспорті і поштовій діяльності, переробній промисловості, операціях з нерухомим майном.

В аграрному секторі темпи росту вартості основних засобів втричі нижчі від загальних, що призвело до суттєвого зменшення їх питомої ваги та вказує на наявні проблеми та необхідність їх вирішення з метою забезпечення подальшого економічного розвитку.

На даний час продовжено мораторій на продаж сільськогосподарських угідь і вартість даного ресурсу не включена до загальної вартості основних засобів. Крім того, вибуття основних виробничих засобів галузі на сьогодні значно перевищує обсяг їх надходження. Нині лише агрохолдинги та потужні сільськогосподарські підприємства можуть забезпечити виконання виробничих процесів високопродуктивними та якісними машинами й устаткуванням, у тому числі імпортними.

Високий ступінь зносу основних засобів викликає значні витрати на їх утримання і ремонт та негативно впливає на рівень прибутку підприємств агропромислового комплексу і, як наслідок, на можливості фінансування інноваційних проектів.

Розвиток АПК передбачає наявність матеріально-технічної бази, що відповідає рівню передових країн світу та вимогам новітніх технологій [14]. Вважаємо, що сучасні темпи оновлення матеріально-технічної бази аграрної сфери відбувається на незадовільному рівні. Саме тому стратегічним завданням є підвищення показника фондозабезпечення і фондоддачі та розвиток техніко-технологічного потенціалу на інноваційній основі при умові відповідності основних засобів світовим стандартам.

Позитивним моментом є зростання показника фондозабезпеченості аграрної сфери (табл. 3). Однак, таке зростання можна частково пояснити і падінням курсу

національної валюти, окрім повільного оновлення основних засобів. Сільськогосподарські товаровиробники віддають перевагу імпортній техніці, яку закупають за валюту, тож оцінюючи показник фондозабезпеченість галузі сільського господарства в дол. США за курсом НБУ на кінець року відмітимо скорочення даного показника на 32,1%.

Таблиця 3. Рівень фондозабезпеченості підприємств сільського господарства України

	2000 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відношення 2017 р. до 2000 р., %
Фондозабезпеченість галузі сільського господарства, грн.	2330,3	1822,4	2727,2	5063,4	6516,5	8234,0	в 3,5 рази
Фондозабезпеченість галузі сільського господарства, дол. США (за курсом НБУ на кінець року)	431,5	360,9	345,2	212,7	239,6	293,0	67,9

Джерело: власні розрахунки

Згідно проведених досліджень зростають і капітальні інвестиції в галузь з 5016 млн грн в 2005 р. до рівня 64243,3 млн грн в 2017 р. (зростання в 12,8 рази) і основна їх частина спрямована в матеріальні активи в частині транспортних засобів (табл. 4).

Основною метою стратегічних напрямів розвитку сільського господарства в частині зростання фондозабезпечення аграрного виробництва є відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства відповідно до інноваційно-інвестиційної моделі розвитку галузі. Стратегічними цілями визначено:

- ✓ зростання рівня фондозабезпеченості галузі, зокрема фондооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь та фондоозброєності праці до рівня господарств з оновленою матеріально-технічною базою та передових країн світу з урахуванням багатокладності аграрної економіки;

- ✓ прискорене оновлення виробничих основних засобів відповідно до інноваційної моделі розвитку галузі;

- ✓ забезпечення структурної збалансованості аграрного капіталу в частині основних засобів та збалансованості основних виробничих засобів щодо активної і пасивної складових [15].

Аналізуючи динаміку наявності техніки та енергетичних потужностей в сільському господарстві зазначимо, що скоротилась кількість тракторів в розрахунку на 10000 га ріллі на 38%, однак, дещо зріс з 2005 р. до 2017 р. показник середньої потужності двигуна трактора, що свідчить про незначне, але оновлення машинно-тракторного парку технікою нового покоління (табл. 4).

Скоротилась і кількість зернозбиральних комбайнів в розрахунку на 10000 га посівної площі на 28,9%, а установок та агрегатів для доїння корів на 41,7%. Негативна тенденція зменшення кількості технічних засобів та розширення посівних площ призводить до збільшення навантаження на одиницю техніки.

Сумарні енергетичні потужності сільськогосподарської техніки та робочої худоби (в перерахунку на механічну силу) в підприємствах сільського господарства за останній рік зменшилися на 5,8% і на кінець 2017 р. становили в розрахунку на 100 га посівної площі 165 кВт, що 86 кВт менше, ніж у 2005 р. (табл. 4).

В аграрних підприємствах інвестиції в основні засоби за рахунок амортизації знижуються щороку і причиною є відставання темпів переоцінки основних фондів від їх дійсної вартості в умовах інфляції.

Таблиця 4. Динаміка наявності техніки, енергетичних потужностей в сільському господарстві

Роки	Трактори на 10000 га ріллі	Середня потужність двигуна трактора, кВт	Зернозбиральних комбайнів на 10000 га посівної площі, шт.	Установки та агрегати для доїння корів, тис.шт	Енергетичні потужності в розрахунку на 100 га посівної площі, кВт	Капітальні інвестиції в сільське господарство у фактичних цінах; млн грн
2005	108	92,7	45	16,8	251	5016
2006	101	94,8	43	14,7	237	7309
2007	96	96,7	43	12,7	221	9519
2008	88	99,1	41	11,4	204	16890
2009	87	74,0	33	10,5	199	9382
2010	78	83,0	36	10,9	193	11062,6
2011	78	86,0	38	10,8	187	16466,0
2012	78	85,9	41	11,2	213	18883,7
2013	76	88,4	37	11,2	218	18587,4
2014	70	90,4	39	10,5	208	18795,7
2015	68	94,1	35	10,2	166	30154,7
2016	71	95,1	38	10,3	175	50484,0
2017	67	97,4	32	9,8	165	64243,3
Відношення 2017 р. до 2005 р., %	62,0	105,1	71,1	58,3	65,7	в 12,8 рази

Джерело: розраховано за даними Державної служби статистики України

Амортизаційна політика в Україні, на думку багатьох учених, нині не має інвестиційного спрямування з трьох причин:

- фактична норма амортизації не відповідає потребам простого відтворення;
- база амортизаційних відрахувань не відображає її реальної ринкової вартості;
- кошти амортизаційного фонду використовуються не за призначенням [16].

Діючи через певні важелі, держава прагне до досягнення максимального виробництва ВВП і розподілу його з урахуванням інтересів населення країни. Для моніторингу та контролю досягнення стратегічних цілей в частині відтворення та оновлення основних засобів слід використовувати ряд ключових індикаторів розвитку. Зокрема таким індикатором слугує співвідношення частки інвестицій в основний галузевий капітал у загальних інвестиціях національної економіки з питомою вагою галузі у валовій доданій вартості країни: відповідно до потреби в основних засобах сільськогосподарського призначення, але не менше частки у валовій доданій вартості країни.

Урахування особливостей сільськогосподарського виробництва інвестиційний процес є складним і багатограним, специфічним і має ряд обмежень. Поділяємо цю точку зору і розглядаємо інвестиційний клімат як особливість відтворення матеріально технічної бази, а інвестиції – як одне з найбільш важливих джерел відтворення [17].

В умовах обмежених фінансових можливостей сільськогосподарських виробників та державного бюджету з метою вирішення проблем відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства варто:

✓ частку інвестицій в основний капітал сільськогосподарських виробників у інвестиціях в основний капітал національної економіки слід підтримувати на рівні не менше частки сільського господарства у валовій доданій вартості країни, тобто на даний час 12,1%;

✓ удосконалити форми, напрями і розміри державної підтримки оновлення основних засобів сільського господарства із застосуванням обґрунтованої еквівалентної

ціни сільськогосподарської продукції та пріоритетних напрямів розвитку галузей;

✓ посилити державну інвестиційну підтримку сільськогосподарських виробників середніх та малих форм господарювання;

✓ забезпечити державну підтримку оновлення основних засобів на високотехнологічні, енергозберігаючі, екологічно безпечні види;

✓ сприяти розвитку агролізингу через державні програми (зниження відсотків лізингових платежів для галузі; надання пріоритетності оренді; упровадження лізингу високопродуктивної худоби;

✓ вдосконалювати амортизаційну систему в інвестиційному напрямі шляхом стимулювання використання амортизаційного фонду за призначенням, удосконалення методики нарахування амортизації, запровадження пріоритетною прискореної системи амортизації;

✓ сприяти залученню інвестицій з інших галузей національної економіки шляхом стимулювання створення агропромислових об'єднань;

✓ сприяти залученню прямих іноземних інвестицій шляхом створення спільних підприємств, поглиблення співпраці з міжнародними фінансовими установами [15].

Поряд із заходами по вирішенню проблем розширеного відтворення та оновлення основних засобів сільського господарства необхідним є формування інформаційної системи з наявною оперативною інформацією стосовно кількості, видів, якісних показників, вартості та переоцінки складових матеріально-технічної бази підприємств сільського господарства для визначення рівня капіталізації та удосконалення амортизаційної політики.

Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки» одним з пріоритетів визначає технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу та застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища:

1. Розробка та впровадження технологій виробництва, збереження і переробки високоякісної рослинницької продукції.

2. Розробка та впровадження технологій адаптивного ґрунтоохоронного землеробства.

3. Розробка та впровадження новітніх біотехнологій у рослинництві, тваринництві та ветеринарії.

4. Технологічне оновлення виробництва продукції скотарства та свинарства.

5. Розробка та впровадження технологій створення високопродуктивних альтернативних джерел для отримання пального.

6. Розробка та впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань тварин і засобів їх захисту.

7. Розробка та впровадження технологій виробництва діагностикумів захворювань рослин.

8. Застосування технологій раціонального надро- та землекористування.

9. Впровадження прогресивних технологій водозабезпечення, водокористування та водовідведення.

10. Застосування технологій замкнутого циклу, технологій очищення, переробки та утилізації промислових і побутових відходів.

11. Застосування технологій поводження з радіоактивними відходами та зменшення їх негативного впливу на навколишнє природне середовище.

12. Застосування технологій зменшення шкідливих викидів [18].

Основними напрямами вирішення проблеми розширеного відтворення технічних

засобів є об'єктивне регулювання паритету цін на сільськогосподарську і промислову продукцію, зміна амортизаційної політики в напрямі підвищення її значення для прискорення модернізації машинно-тракторного парку, реформування вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, державна підтримка техніко-технологічного переоснащення аграрного виробництва та сільськогосподарського машинобудування [18].

Для забезпечення розширеного відтворення основних засобів сільського господарства перевищення рівня оновлення та придбання основних засобів над рівнем їх вибуття та списання повинно бути більшим ніж у 1,5 рази. Частка нових основних засобів в сільськогосподарських підприємствах повинна складати біля 50%, і показник фондоозброєності та фондозабезпеченості повинен зростати не менш як на 10% для суттєвого та якісного оновлення матеріально-технічної бази галузі [13].

Для реалізації стратегічної мети відтворення техніко-технологічного забезпечення аграрної сфери необхідно досягти співвідношення між придбанням та списанням наявної сільськогосподарської техніки відповідно 15% до 8%, навантаження на одиницю сільськогосподарської техніки (га, тони, ін.) згідно технологічної потреби.

При формуванні матеріально-технічної бази доцільно використовувати нормативну потребу основних засобів на виробництво окремих видів продукції – це вартісні питомі параметри будівель, споруд, силових і робочих машин, транспортних засобів продуктивної худоби, багаторічних насаджень, інших видів основних засобів на одиницю посівної площі, одну голову худоби і птиці, 1 тону продукції залежно від рівня урожайності культур та продуктивності тварин. При розрахунку таких даних обов'язково беруться до уваги рівень науково-технічного прогресу в усіх сферах та видах робіт, інші умови та фактори, які впливають на обсяги та структуру основних засобів, їх питомі розміри. Такі нормативи розроблені в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» в розрізі природно-економічних зон і України в цілому [19; 20].

Обґрунтування потреби сільського господарства в основних засобах проведено із використанням даних про перспективні площі посіву культур, їх урожайність, поголів'я тварин та їх продуктивність, обсяги виробництва різних видів продукції (табл. 5).

Як видно із даних, потреба сільськогосподарських підприємств у 2020 році буде вищою від наявної вартості основних засобів втричі, а у 2025 році в чотири рази. Домогосподарства в сільській місцевості матимуть потребу в основних засобах на фактичному рівні підприємств на даний час. При наявних темпах приросту основних засобів згідно встановленої нормативної потреби можливе формування матеріально-технічної бази у 2030-2035 роках.

Таблиця 5. Нормативна потреба в основних засобах на виробництво сільськогосподарської продукції на період до 2025 року, млрд грн

Назва основних засобів	Сільськогосподарські підприємства		Домогосподарства в сільській місцевості		Усі категорії господарств	
	Рік					
	2020	2025	2020	2025	2020	2025
Будівлі, споруди, передавальні пристрої	420,5	536,6	173,4	221,3	593,9	757,9
Машини та обладнання	298,5	380,9	123,1	157,1	421,6	538,0
Транспортні засоби	65,3	83,3	26,9	34,3	92,2	117,6
Продуктивна худоба	45,6	58,2	18,9	24,1	64,5	82,3
Багаторічні насадження	9,3	11,9	3,8	4,9	13,1	16,8
Вимірювальні прилади, інвентар, інструменти та ін.	94,2	120,2	38,9	49,8	133,2	170,0
Всього	933,4	1191,1	385,0	491,5	1318,4	1682,6

Джерело: дані ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Таким чином, на основі поведених розрахунків оновлення технічного базису потрібно проводити не традиційними способами, а відповідно до вимог новітніх розробок та технологій, вдосконалення існуючих та застосування прогресивних технологій, підвищення рівня кваліфікації кадрів, цільового використання наявних ресурсів, дотримуючись принципів оптимізації структури ресурсів та індикаторів інвестиційного росту, а також економності можна досягти високого рівня ефективності виробництва.

Висновки і перспективи. На основі проведеного аналізу встановлено тенденцію зростання вартості основних засобів загалом та різноманітні тенденції зміни структури основних засобів за видами економічної діяльності, однак вибуття основних виробничих засобів галузі перевищує обсяг їх надходження. Показник ступеня зносу основних засобів підприємствами України збільшився на 11,4 в.п., що свідчить про суттєвий моральний і фізичний знос. Однак, від 2014 р., коли ступінь зносу основних засобів склав 83,5% до 2017 р. показник знизився на 28,4 в.п., і становить 55,1%.

Спостерігається зростання вартості основних засобів загалом, однак, беручи до уваги падіння курсу гривні, спостерігаємо скорочення вартості основних засобів підприємств України до рівня 2005-2006 рр. Для забезпечення розширеного відтворення основних засобів сільського господарства перевищення рівня оновлення та придбання основних засобів повинно бути більшим ніж у 1,5 рази над рівнем їх вибуття та списання.

Враховуючи специфіку формування матеріально технічної бази, і зважаючи на незначне її оновлення сучасною технікою, необхідно розробити та впроваджувати інноваційні механізми відтворювального процесу. Єдиною альтернативою для економічного розвитку аграрної сфери є широке застосування науково-технічних досягнень та найефективнішою формою забезпечення і визначається можливостями інноваційного шляху розвитку аграрного виробництва на основі збільшення інвестицій в основний капітал сільськогосподарських виробників у структурі національної економіки на рівні не менше частки сільського господарства у валовій доданій вартості країни. Такий процес оновлення є можливим, так як в 2017 р. частка інвестицій в основний капітал в сільському господарстві складає 14%, а частка сільського господарства у валовій доданій вартості країни на даний час становить 12,1%.

Оптимальне співвідношення видів та груп основних засобів з огляду на вид економічної діяльності; перевищення рівня оновлення та придбання основних засобів над рівнем їх вибуття та списання; можливість отримання інвестицій та доступу до державних програм дозволяє сформулювати та ефективно використовувати основні засоби для підвищення обсягів виробництва продукції та вирівнювання рівнів соціально-економічного розвитку регіонів.

Список використаних джерел

1. Іванишин В.В. Організаційно-економічні засади відтворення і ефективного використання технічного потенціалу аграрного виробництва: монографія. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 350 с.
2. Підлісецький Г.М., Могилова М.М. Удосконалення переоцінки основних засобів аграрного сектору в системі їх відтворення. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С. 41-47.
3. Могилова М. М. Основні засоби сільськогосподарських підприємств : стан, оцінка, відтворення : монографія. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2016. 404 с.
4. Пилипенко А. А., Литвиненко А. О. Організація управління розвитком матеріально-технічної бази підприємства: монографія. Харків: ФОП Здоровий Я. А., 2015. 236 с.
5. Стратегічні напрями матеріально-технічного забезпечення сільського господарства України на період до 2020 року. Г.М. Підлісецький, М.М. Могилова, Я.К. Білоусько [та ін.]; ред.: Ю.О. Лупенко, Г.М. Підлісецький ; ННЦ "Ін-т аграр. економіки". Київ : ННЦ"ІАЕ", 2013. 46 с.

6. Добіжа Н.В. Відтворення матеріально-технічної бази як основа зростання сільськогосподарського виробництва. *Економіка АПК*. 2008. № 4. С. 78-83.
7. Скоцик В.С. Технічне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників: сучасний стан та проблеми вирішення. *Економіка та управління АПК*. 2013. Вип. 10. С. 56-60.
8. Пивовар П.В. Сучасний стан технічного потенціалу сільськогосподарських підприємств Житомирської області. *Вісник Житомирського національного агроєкологічного університету. Науково-теоретичний збірник (економічні науки)*. Житомир : ЖНАЕУ, 2011. № 1 (28), Т. 2. С. 134-142
9. Кундицький О.О. Регулювання фінансової бази відтворення факторів виробництва: монографія. Л.: Тріада плюс, 2011. 549 с.
10. Ярославський О. Технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств. Проблеми та можливі шляхи їх вирішення. Проект "Аграрна політика для людського розвитку". К., 2012. №12. 6 с.
11. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 2 / За ред. С.В. Мочерного. Київ : Видавничий центр «Академія», 2001. 848 с.
12. Биба В.В., Махічева П.В. Матеріально-технічне забезпечення сільськогосподарських підприємств України. *Економіка і регіон*. № 5 (66). 2017. ПолтНТ. С. 69-74.
13. Михайлов М.Г. Інноваційно-інвестиційний розвиток матеріально-технічної бази аграрних підприємств. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 312 с.
14. Каткова Н.В. Технічний стан основних засобів підприємств України: аналітичний погляд. *Бізнесінформ*. № 6. 2016. С. 144-149.
15. Михайлов М. Г. Стратегічні напрями матеріально-технічного забезпечення аграрних підприємств. *Агросвіт* № 2, 2018. С. 10-16.
16. Формування ринків матеріальних ресурсів АПК / за ред. Г.М. Підлісецького. Київ : ІАЕ УААН, 2001. 428 с.
17. Інноваційні трансформації аграрного сектора економіки: монографія / О.В. Шубравська, Л.В. Молдаван, Б.Й. Пасхавер та ін.; за ред. д-ра екон. наук О.В. Шубравської; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2012. 494 с.
18. Деякі питання визначення середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня на 2017-2021 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 р. № 1056. URL: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249657691_дата_звернення_15.09.2018
19. Матеріально-технічне забезпечення сільського господарства України / Лупенко Ю. О., Захарчук О. В., Вишневецька О. В. та ін.; за ред. Ю. О. Лупенка та О. В. Захарчука. Київ : ННЦ ІАЕ, 2015. 144 с.
20. Методичні рекомендації з обґрунтування нормативної потреби основних засобів на виробництво сільськогосподарської продукції / Захарчук О.В., Герун М.І., Могилова М.М. та ін. Київ : ННЦ "ІАЕ", 2016. 60 с.

Дата надходження статті до редакції: 20.09.2018
Рецензування: 25.10.2018 Прийняття в друк: 24.11.2018

Voloshchuk.Yu.O.

PhD (in Economics), Associate Professor

E-mail : yuliya_kp@ukr.net

State Agrarian and Engineering University in Podilya

Kamianets-Podilskyi, Ukraine

FORMATION AND REPRODUCTION OF THE MATERIAL TECHNOLOGY BASIS OF AGRICULTURAL SPHERE

Abstract

The article reveals the economic essence of the material and technical base of agrarian enterprises. The study considers the causal link between the availability and the formation of the material and technical base of the agrarian enterprises and economic growth. The material and technical basis of agriculture is considered as a combination of land, material and production resources, material and technical elements and biological resources interdependent and interrelated, involved in achieving current and strategic goals.

The research methodology is based on theoretical developments and scientific tools that includes methods for constructing dynamic series, comparative and economic analysis, and allows to systematize, unify and identify the directions of reproduction of the material and technical base of the agrarian sphere for further economic development. The source of the research was the value and structure of Ukraine's fixed assets by type of economic activity, published by the State Statistics Service of Ukraine, taking into account the period 2000-2017, as well as data on the availability of machinery and power facilities in agriculture in the dynamics.

The ways of solving problems of reproduction and updating of basic means of agriculture are generalized. It has been determined that the optimal balance between types and groups of fixed assets in terms of the type of economic activity, as well as exceeding the level of renewal and acquisition of fixed assets above their retirement and write-offs, and the possibility of obtaining investments and access to state programs will enable the formation of fixed assets and efficient use.

Keywords: material-technical base ; resources innovation; indicators; fixed assets ; reproduction.

References

1. Ivanyshyn, V.V., (2011). *Organizacijno-ekonomichni zasady vidtvorenja i efektyvnoho vykorystannja tehničnogo potencijalu agrarnogo vyrobnytstva: monografija*. [Organizational and economic principles of reproduction and effective use of technical potential of agrarian production: monograph]. Kyiv: NNC IAE.
2. Pidlisetskyi, H.M. & Mohylova, M.M. (2010). Udoskonalennia pereotsinky osnovnykh zasobiv ahrarnoho sektoru v systemi yikh vidtvorennia [Improvement of revaluation of fixed assets of the agrarian sector in the system of their reproduction]. *Ekonomika APK* [The Economy of Agro-Industrial Complex], 12, 41-4.
3. Mohylova, M.M. (2016). *Osnovni zasoby sil'skohospodars'kykh pidpryemstvi: stan, otsinka, vidtvorennia: monografija* [Fixed assets of agricultural enterprise: the state, estimation, recreation: monograph]. Kyiv : NNTs IAE.
4. Pylypenko, A.A., & Lytvynenko, A.O. (2015). *Orhanizatsiia upravlinnia rozvytkom materialno-tehničnoi bazy pidpryemstva: monografija* [Organization of management of the development of material and technical base of the enterprise: monograph]. Kharkiv: FOP Zdorovyi Ya. A.
5. Lupenko, Yu.O., Pidlisetskyi, H.M., Mohylova, M.M., Bilousko, Ya.K. & etc. (2013). *Stratehichni napriamy materialno-tehničnogo zabezpechennia silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of logistical support of agriculture of Ukraine to 2020]. Kyiv : NNTs IAE.
6. Dobizha, N.V. (2008). Vidtvorennia materialno-tehničnoi bazy yak osnova zrostannia silskohospodarskoho vyrobnytstva [Reproduction of the material and technical base as a basis for the growth of agricultural production], *Ekonomika APK* [The Economy of Agro-Industrial Complex], 4, 78-83.
7. Skotsyk, V.Ye. (2013). Tekhnichne zabezpechennia silskohospodars'kykh tovarovyrobnykiv: suchasnyi stan ta problemy vyrishennia [Technical support of agricultural producers: current state and problem solving]. *Ekonomika ta upravlinnia APK*, 10, 56-60.
8. Pyvovar, P.V. (2011). Suchasnyi stan tehničnogo potentsijalu silskohospodars'kykh pidpryemstv Zhytomyrskoi oblasti [The current state of technical potential of agricultural enterprises of Zhytomyr region], *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalno ahroekolohichnoho universytetu. Naukovo-teoretychnyj zbirnyk (ekonomichni nauky)*, vol. 1 (28), no. 2, 134-142.
9. Kundytskyj, O.O. (2011). *Rehuliuвання фінансової бази відтворення факторів виробництва* [Regulation of the financial basis for reproduction of factors of production]. Lviv : Triada plus.
10. Yaroslavskyy, O. (2012). *Tekhnichne zabezpechennia sil'skohospodars'kykh pidpryemstv. Problemy ta mozhlyvi shlyakhy yikh vyrishennia* [Technical support of agricultural enterprises. Problems and possible ways to solve them]. Proekt «Ahrarna polityka dlya lyuds'koho rozvytku», Kyiv : 12, 6.
11. Mocherniy, S.V. (2001), *Ekonomichna entsyklopediia* [Economic Encyclopedia]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Akademiia».

-
12. Byba, V.V., & Makhicheva, P.V. (2017). Materialno-tekhniche zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv Ukrainy [Material and technical support of agricultural enterprises of Ukraine]. *Ekonomika i rehion*, 5 (66), 69-74.
13. Mykhailov, M. H. (2018). *Innovatsiino-investytsiinyi rozvytok materialno-tekhnicnoi bazy ahrarnykh pidpriemstv* [Innovative-investment development of the material and technical base of agrarian enterprises]. Kyiv : NNTs IAE.
14. Katkova, N. V. (2016). Tekhnichniy stan osnovnykh zasobiv pidpriemstv Ukrainy: analitychnyi pohliad [Technical condition of fixed assets of Ukrainian enterprises: an analytical view]. *Biznesinform*, 6, 144-149.
15. Mykhailov, M. H. (2018). Stratehichni napriamy materialno-tekhnicnoho zabezpechennia ahrarnykh pidpriemstv [Strategic directions of material and technical support of agrarian enterprises]. *Ahrosvit*, 2, 10-16.
16. Pidlisetskyi, H.M. (2018). *Formuvannia rynkiv materialnykh resursiv APK* [Formation of the markets of the material resources of the agroindustrial complex]. Kyiv : NNTs IAE.
17. Shubravska, O. V., Moldovan, L. V. ...Paskhaver, B. Y. (2012). *Innovatsiini transformatsii ahrarnoho sektora ekonomiky: monohrafiia* [Innovative transformations of the agrarian sector of the economy: a monograph]. Kyiv : NAN Ukrainy, In-t ekonomiky ta prohnozuvannia.
18. Cabinet of Ministers of Ukraine. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «Some issues of definition of medium-term priority directions of innovation activity of the national level for 2017-2021 years from 28.12.2016, no. 1056 (2013). Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249657691>
19. Lupenko, Yu.O., Zakharchuk, O.V., Vyshnevetska, O.V., & others (2015). *Materialno-tekhniche zabezpechennia silskoho hospodarstva Ukrainy* [Material and technical support of agriculture in Ukraine]. Kyiv : NNTs IAE.
20. Zakharchuk, O. V., Herun, M. I., & Mohylova, M. M. (2014). *Metodychni rekomendatsii z obgruntuvannia normatyvnoi potreby osnovnykh zasobiv na vyrobnytstvo sil'skohospodars'koi produktsii* [Guidelines for grounding the regulatory requirements of fixed assets for agricultural production]. Kyiv : NNTs IAE.

Received: September 20, 2018

Revision: October 25, 2018 Accepted: November 24, 2018